

MAUPASSANT'IN FANTASTİK ANLAYIŞI*

Ali BÜYÜKASLAN**

Ce travail de traduction présente les idées de Maupassant sur le fantastique. Guy de Maupassant a écrit beaucoup de nouvelles qui contiennent des éléments fantastiques. Son univers fantastique consiste à créer un monde formé des êtres invisibles et des objets extraordinaires.

Les objets fantastiques chez lui montrent au lecteur des êtres invisibles.

Françoise Rachmühl est bien connu par des études sur Maupassant. Son livre intitulé le *Horla Maupassant* a une grande importance sur la conception de fantastique de Maupassant.

Cette traduction vise à donner des renseignements sur Maupassant et sa conception de fantastique au lecteur turc.

Mots-clés : *Maupassant, Fantastique, Nouvelle fantastique*

İlk yayını olan “*Soyuk El*” den, 1890’daki “*Kimbilir?*” adlı öyküsüne kadar Maupassant fantastik öykü yazmaktan hiç uzak durmadı. Fantastik konusunu, üzerinde genellikle derinlemesine incelemeler yaparak ele aldı.

FANTASTİĞİN KISA TARİHÇESİ

Çünkü XIX. yüzyıl fantastiğin büyük rağbet gördüğü dönemdir. Bu rağbet, Fransa’da 1820 yıllarında başlar ve tam olarak romantik dönemde gelişme gösterir. Öncelikle Hoffmann’ın etkisiyle, daha sonra Edgar Poe’nun etkisiyle, Baudelaire’in

* Bu çeviri Maupassant üzerine çalışmalarıyla tanınan Françoise Rachmühl’ün, *Le Horla Maupassant* adlı eserinden yapılmıştır. *Le Horla Maupassant*, Profil d’une oeuvre, Hatier Paris 1983, ss. 30-35.

** Yrd.Doç.Dr. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Öğretim üyesi.

çevirilerinde, birçok Fransız yazarın az ya da çok fantastik konusu üzerinde durduklarını görürüz. Nodier, Nerval, Théophile Gautier, Mérimée önde gelen isimlerdir. Daha sonra Erckmann'ı, Chatrian'ı, Lautréamont'u, Villiers de Lisle-Adam'ı görüyoruz.

Bu yüzyıl boyunca fantastik konusu gelişme gösterir. 70'li yıllarda artık, romantikleri büyüleyen perili şatoların, lanetli papazların, şeytanla anlaşmaların yer aldığı öyküler ile ilgilenilmemektedir. Ama büyücülüğe, hipnotizmaya verilen önemle, akıl hastalıklarına, uzak gezegenlerde hayat belirtisinin keşfine verilen ilgi ile fantastik konusu yepyeni bir soluk kazanmıştır. Maupassant, öykülerini bu dönemde yazmaya başlamıştır.

MAUPASSANT'IN TEORİK YAZILARI

Maupassant 1882 ve 1884 yıllarında aynı başlıkta yazdığı iki ayrı öyküsünde, “*Korku*” da ve üç ayrı günlük yazısında –ki bunlardan biri “fantastik”¹ başlığıyla yazılmıştır- bize fantastik hakkındaki düşüncelerini açıklamaktadır.

Sözlerinde biçimsel olan hiçbir şey yoktur. Öykülemeci tecrübesiyle ilgili hiçbir imâ yoktur. Ama fantastik eser hakkında verdiği tanım, kendininkine uygulanabilir ve formüllerinin bazıları bizim modern teorisyenlerimizinkini anımsatmaktadır.

Maupassant, eskiden yazarların imkansız ilk seferde giriştiklerini fark eder. Günümüzde ise yöntem değişti. “Sanat daha beceriklilik istiyor... Yazar doğaüstünün alanına girmektense, etrafında dolaştı.”² Demek ki işimiz daha farklı, gerçeğe daha az uzak, Hoffman ve Poe’dan sonra en iyi temsilcisinin, Maupassant’ın bizzat tanıdığı Rus yazarı Tourgueniev olan fantastik ile ilgilidir. Onunla birçok defa Gustave Flaubert’in evinde karşılaşmıştır ve (sözlü masal geleneğinin bu değerli temsilcisinin) dikkat çekici niteliklerini takdir etmiştir.

Maupassant, 1951’de P.-G.Castex’e³ “Fantastiğin ilk belirleyici niteliği, gerçeğe dayanmasıdır. Fantastik, gerçek hayatın çerçevesine, gizemin girmesiyle belirginleşir.” diye yazıyordu. 1883’de de şunları yazıyordu: “Hoffmann’ın ve Edgar Poe’nun olağanüstü etkinliği bu özel biçim ile fantastiğe çok yakınlaştı ve gerçek olaylarla şaşkınlığa düşürdü.”⁴ Tourgueniev’e gelince, o “yalnızca biraz tuhaf ve acayip bir şeyin karıştığı basit hikâyeler anlatır.”⁵ Ama bu basitlik ne cahillik, ne de bilgisizlik değildir. Çok okumuşların anlayabileceği bir yetenekten ibarettir ve okuyucuyu şüpheye düşürür: Fantastiğin ikinci belirleyici niteliği de budur. Maupassant diyor ki, “yazar olası olanın sınırında kalarak, ruhları tereddüde atarak korkunç

¹ “Elveda gizem”, Le Gaulois, 8 Kasım 1881, “Fantastik”, *Le Gaulois*, 7 ekim 1883, “Ötelerden”, *Gil Blas*, 18 Haziran 1884.

² G. De Maupassant, “Fantastik”

³ P.-G. Castex, *Nodier'den Maupassant'a Fransa'da Fantastik Öykü*, J. Corti, 1951, s.8.

⁴ G.de Maupassant, “Fantastik”

⁵ G.de Maupassant, “Korku”, 1884, s. 204.

etkiler buldu... Kararsız olan okuyucu artık bilmiyordu, dipsiz bir kuyu içinde kalmış gibi boğuluyordu..."⁶ ve günümüzde T. Todorov şunları söylemektedir: "Fantastik, yalnızca bir tereddüt zamanını devam ettirir: okuyucu ve kahramanlardaki ortak bir tereddüdü."⁷

Maupassant ve bize daha yakın olan Amerikalı yazar H.P. Lovecraft'a⁸ göre fantastiğin üçüncü belirleyici niteliği, korkuyla birleşimidir. Maupassant bu konuda birçok defa ısrar eder. Korku, gerçek bir tehlike önünde bir cesaret eksikliği değildir ama anlaşılmaz bir tehlike karşısında bütün varlığa saldıran ve güçlerini yok eden tuhaf ve güçlü bir duygudur. "Gerçek korku eskinin fantastik korkularının anımsanması gibi bir şeydir." "Hoffmann ve Poe'yu olağanüstü korkunç güçlerinden dolayı kutlar"⁹ ve eğer Tourgueniev'in basit hikayelerinin okuyucu üzerinde şaşırtıcı bir etkisi varsa, bu Rus yazarın, "ruhunun karışıklığını, anlayamadığı karşısındaki korkusunu ve başka bir dünyadan gelen bilinmeyen bir nefes gibi geçen açıklanamaz korkunun yüreğe işleyen bu duyguyu çözmeye izin vermesinden kaynaklandığını fark eder."¹⁰

FANTASTİĞİN DİĞER BİR BOYUTU

Teorik yazılarında değil de bizzat öykülerinde, Maupassant fantastiğin bir diğer boyutunu göstermektedir. Kurgunun kapağının altından insanda en özel ve gizli olan şeyleri gün ışığına çıkarıyor: Ruh, "Ben'in bir tapınağı, bir sırrı... itiraf edilemez düşüncelerin, bütün saklanan şeylerin, bütün sevilen şeylerin, tüm insanlara bırakmak istenilen şeylerin, yüreğinizde korkunç bir sır gibi gömülen şeylerin tapınağı."

Fantastik sayesinde nihayet doyumsuz itkiler açıklanır, "Saç" adlı öyküde iç karartıcı erotizm, "Ölü" de kötülük yapma isteği, "Bir Delî" de öldürme isteği, 1887'deki "Horla" da gelişen ve varlığı ele geçiren, delilik duygusu. Çünkü fantastik kahramanın en çok korktuğu hayalet, kendinin dışındaki varlık değil, kendi içinde yaşayan olandır: "Kendimden korkuyorum! Korkudan korkuyorum", diye itiraf eder "O?" adlı öyküde anlatıcı.

MAUPASSANT'IN FANTASTİK ÖYKÜLERİNİN GELİŞİMİ

Kabus konusundan çok rüya konusuna ait olan "Satalık, Uyutan ve Mars Adamı" öyküleri hariç, Maupassant'ın tüm fantastik öyküleri korku öyküleridir. Yalnız açıklanamaz bir olay karşısında hissedilen tesadüfi korku değil, aynı zamanda hayatın ve ölümün sırrı karşısındaki varolan derin korku.

⁶ G.de Maupassant, "Fantastik"

⁷ T.Todorov, *Fantastik Edebiyata Giriş*, Le Seuil, 1970, s. 46.

⁸ H.P.Lovecraft, *Edebiyatta Doğaiüstü ve Korku*, B.Da Costa çevirisi, Paris, 10/18, 1969.

⁹ G.de Maupassant, "Korku", 1882, s. 110.

¹⁰ G.de Maupassant, "Fantastik"

Birçok realist eserde de bulunan bu çizgi, Maupassant'ın fantastik öykülerine tartışılmaz bir bütünlük verir. Oysa, bunlar yakından incelenirse burada bir serinin kendiliğinden oluştuğu görülür.

Kariyerinin başlangıcından itibaren, Maupassant'da fantastik türünün iki ele alınış biçimi görülmektedir. “*Soyuk El*” adlı öyküsünde ve daha sonra “*Hayalet*” ya da “*El*” öykülerinde bize, sonunda okuyucuyu mükemmel bir şaşkınlık içinde bırakan iyi kurulmuş, gitgide karmaşıklaşan, ipucu ile dolu, geleneksel bir hikâyeye sunar. Kahramanlar tipleştirildi, bir isme, bir medeni hale, bir karaktere sahiptirler artık.

Çeşitli etkiler hissedilir. “*Soyuk El*” öyküsündeki punch tasıyla ve neşeli öğrenci toplantısında Hoffmann'ın etkisi ve “*Büyülü El*”¹¹ öyküsünde, gençliğinde, Maupassant'ın yaşındayken benzer bir konu işlemiş olan Nerval'in etkisi. Edgar Poe'nun etkisi, yüksek beyaz ve hayalet kadın görüntüsünün Ligeia, Morella ve Lady Madeline Ushers'i¹² hatırlatan “*Hayalet*” öyküsünde algılanabilir. “*El*” öyküsünde siyahla, altınla işlenmiş, siyah ipek ile kurulmuş abartılı salon, Amerikalı yazarın iç karartıcı ve pahalı barok evlerini düşündürür.

1876'da Maupassant, “*Suda*” ve ertesi sene “*Soyuk El*” öykülerini yazdığı anda “*O?*”, “*Satılık*”, “*Gecce*”, “*Kimbilir?*” ve kısmen de 1887'deki “*Horla*” (*Cin-İnsan*) öykülerinin bağlı olduğu bir başka tuhaf öykü çeşidini ilk kez uygular. Daha fazla dış etki; konunun ölçsüz basitliği: ilham özel tecrübeden doğar. Anlatıcı ve yazar, her türlü çeşitlilikten kaçan anonim bir “ben” ile karışır. Olaylar kendi bakışıyla renklidir. Anlatıcının, geleneksel öykülerin sonunda hangi yorumu vereceğini bilmediği gibi şüphenin etkili zevkini bunun yanında korkunç ve rahatsız edici bir sır almış gibi daha derin, hemen hemen bilinçdışı rahatsızlığını tadar.

TEMATİK İKİ SERİ

Eğer temalar incelenirse, farklı gruplar yapılabilir. O zaman iki seri ortaya çıkar: nesneye dayanan ve özellikle vücuttan ayrılmış el ve başka yerlerden, mezar- dan, öteden, gezegenler arası boşluktan gelen hayaletin görüntüsünün konusunu işleyen öyküler.

“*Soyuk El*” ve “*El*” öyküleri tabii ilk seriye aittir. “*Bir Deli?*” öyküsü aynı konuyu daha etkili ve kişisel bir şekilde ele alır. Ama bu sefer gözün ve elin gücü, esrarengiz olmasına rağmen tamamen bilimsel bir şekilde açıklanır. Kahramanın hipnotizma ve manyetizma hakkındaki yorumları bizi “*Bir delinin mektubu*” ve “*Horla*” öykülerinde karşılaştığımız benzer gelişimlere hazırlar. “*Kimbilir?*” öyküsü anlatıcının mobilyaları kendi başına taşınarak aynı devire ait olduğu ölçüde, onlar da

¹¹ G.de Nerval, “Zafer Eli”, 1832, 1852'de “Büyülü El” adıyla **Öykülerde** yeniden yayınlanmıştır.

¹² E. Poe, *Olağanüstü Hikâyeler*, 1856'daki “Ligéia”, Morella”, ve *Yeni Olağanüstü Hikâyeler*, 1857'deki “Usher Evinin Düşüşü”,

cansız nesnelere. El gibi, nesnelere canlanırlar ki bu sahipleri için büyük bir felakettir.

Hayaletin genel deviri “Bir delinin mektubu” öyküsüne ve “*Horla*” öyküsünün iki versiyonuna bağlıdır. Ama bir şekilde hazırlayarak ondan öncekiler bize tema bağıyla birleşmiş öykü serisini sunar: 1882'deki “*Korku*”, “*Hayalet*”, “*O?*”, “*Saç*” eserleri. Bunların hepsi çözüme hemen hemen hep sahte çıkan doğa dışı bir varlığın konusunu işler. “*Korku*” eserinde bir köpek, “*Hayalet*” öyküsünde belki de hapsedilmiş bir kadın, “*O*” öyküsünde bir halüsinasyon, “*Saç*” öyküsünde bir delinin düşü konularını işler. Ama okuyucu anlatıcı gibi öykünün zamanına inandı. İkisi de gördüklerinin gerçekliği hakkında, öykülerin başlığında sık sık yer alan bu soru işareti şekli hakkında kendi kendilerine sorular sorarlar.

Maupassant'ın eserlerinde önemli bir yeri olan “*Horla*” dan sonra, “*Ölü*” ve “*Mars Adami*” öyküleri de aynı temayı ele alırlar ve iki farklı yönde geliştirirler: Ölü mecazi bir kullanımdır. Yalnızca her türlü insana, kadın doğasının ikiyüzlülüğünü ve ayrılmaz aldatmacılığını açıklamak için yeniden canlandırır. Sembolizm ve bilim-kurgu ötesinde fantastik var olmadığı bir alanın sınırlarını belirler.

